

قابلیت‌ها و فرصت‌های حضور پلیس در شبکه‌های اجتماعی با تأکید بر پیشگیری از ترویج قاچاق کالا

دکتر حمیدرضا محمدزاده مهنه، عضو هیئت علمی دانشگاه علوم انتظامی امین
مصطفی میش مست، دانشجوی دکتری جغرافیای سیاسی

چکیده

پدیده قاچاق کالا و ارز و اقتصاد زیرزمینی در چند دهه اخیر از نظر کمی افزایش چشم‌گیر داشته و توجه اقتصاددانان کشورهای مختلف را به بررسی علمی ماهیت و آثار آن در جریان تکامل اقتصادی جوامع جلب کرده است. این مقاله بر این زمینه استوار است که اشراف اطلاعاتی پلیس در شبکه‌های اجتماعی مجازی می‌تواند به جرم‌یابی قاچاق کالا و ارز کمک شایان توجهی نماید.

این تحقیق از نظر هدف، کاربردی و بر اساس روش، توصیفی-تحلیلی است؛ که بر پایه مطالعات کتابخانه‌ای و اینترنتی، طرح‌ها، رساله‌های دانشجویان دکتری، مقالات، نشریات مرتبط و هرگونه کار تحقیقی انجام گرفته در خصوص موضوع پژوهش، به بررسی، توصیف و تحلیل موضوع پرداخته و تجزیه و تحلیل اطلاعات جمع‌آوری شده به صورت کیفی و مبتنی بر استنتاج محقق از منابع و متون بوده است.

نتیجه بدیهی تحقیق این است که داده‌های اطلاعاتی فراجا که همان اشراف اطلاعاتی گفته می‌شود به کمک همه جوامع اطلاعاتی کشور باید افزایش و به روز گردد و فرماندهی انتظامی نیز در این بستر با افزایش قابلیت نشر داده‌های هدفمند بتواند در پیشگیری و مقابله با جرم، گام‌های بلندی بردارد.

واژگان کلیدی: شبکه‌های اجتماعی مجازی، پیشگیری، قاچاق کالا و ارز

درآمد

اکثر مناطق مرزی کشور با وجود اینکه دارای قابلیت‌ها و پتانسیل‌های خوبی در زمینه‌های رشد و توسعه پایدار اقتصادی است، هنوز دارای تنگناهای اساسی برای رشد و توسعه می‌باشد. عدم وجود زیرساخت‌های توسعه اقتصادی موجب نوعی فعالیت غیرقانونی به نام قاچاق کالا شده است.

ورود و خروج اشخاص و کالاهای قاچاق، مواد مخدر و... که باعث اختلال در سیستم اقتصادی، فرهنگی، امنیتی و بهداشتی می‌گردد، از طریق مرزها انجام می‌گیرد. از سوی دیگر یکی از معضلات و چالش‌های امنیت پایدار، استفاده از رسانه‌های نوین، فضای مجازی و شبکه‌های ماهواره‌ای است که به آسانی از طریق مرزها به داخل کشور وارد می‌شود. فناوری اطلاعات و ارتباطات ضمن تبدیل شدن به گسترده‌ترین روش سرگرمی و پوشش اوقات فراغت افراد جامعه، امنیت، فرهنگ، هویت و اقتصاد جامعه را به چالش می‌کشد. قانون‌گریزی، اقدام علیه امنیت ملی و هنجارشکنی، خمودگی، احساس حقارت، مصرف‌گرایی و تجمل‌طلبی، رکود اقتصادی، کاهش بهره‌وری، پوچ‌گرایی و بی‌هویتی، بی‌قانونی و پایبند نبودن به هنجارها و قوانین و انضباط اجتماعی، دوری از جامعه، خودخواهی و خودبینی، عدم ثبات شخصیتی، بی‌بندوباری، دوری از تحصیل علم و دانش و آموزه‌های دینی و مذهبی از پیامدها و آثار مخرب برنامه‌های این رسانه‌هاست (محمدخانی و فتحی، ۱۳۹۰: ۴۵).

در این زمینه به یکی از بیانات ارزشمند مقام معظم رهبری اشاره می‌نماییم: «پدیده قاچاق و قاچاق‌فروشی، ضربه به اقتصاد و هویت ملی کشور و همه برنامه‌ریزی‌هاست. این از لحاظ شرعی،

یک عمل ممنوع و حرام قطعی است؛ چون موجب افساد است. جای مقابله با فساد قاچاق، فقط مرزها نیست. جنس قاچاق را باید دنبال کرد تا آنجایی که در معرض فروش قرار داده می‌شود. جنس قاچاق، تولید داخلی را تضعیف، اشتغال ناسالم را ترویج و اشتغال سالم را محدود می‌کند»^(۱). ناگفته پیداست که در مبارزه با قاچاق نمی‌توان با اقدامات تک‌بعدی، موفق بود و این یعنی همین نکته مهمی که مقام معظم رهبری در بیاناتشان فرموده‌اند: «جای مقابله با فساد قاچاق، فقط مرزها نیست»، لذا با توجه به اهمیت فضای مجازی، رسانه‌ها و شبکه‌های ماهواره‌ای در عصر حاضر، این بستر به یکی از نقاط آسیب‌پذیر و خطرناک در زمینه‌های اقتصادی، سیاسی، اجتماعی، فرهنگی، امنیتی، انتظامی و حتی نظامی بدل شده است که ضرورت توجه سریع و هدفمند به منظور مصون‌سازی این بستر از تهدیدهای موجود در جهت حفظ امنیت ملی و مبارزه با قاچاق کالا در فضای مجازی را می‌طلبد. با امکانات فراوانی که فضای مجازی در عصر اطلاعات در اختیار افراد و حتی قاچاقچیان کالا و ارز قرار می‌دهند، کاربران دائماً با محرک‌های جدید و انواع مختلف روش‌های قاچاق کالا در فضای سایبری آشنا می‌شوند. این فضا با ویژگی‌هایی مانند عرصه‌ای گسترده، امن و قابل انعطاف با صرف هزینه‌های بسیار پایین و سرعت انتقال اطلاعات بسیار بالا و همچنین پنهان ماندن هویت اصلی قاچاقچیان کالا و ارز به یکی از مناسب‌ترین محدوده‌های فعالیت قاچاق کالا مبدل شده است (فرهانیان مقدم، ۱۳۹۰: ۷۸).

از سال ۲۰۱۰ تاکنون با رشد فزاینده کاربران شبکه‌های اجتماعی مجازی روبه‌رو هستیم. پیش‌بینی می‌شود تعداد کاربران رسانه‌های اجتماعی در سراسر

جهان تا سال ۲۰۲۰ نزدیک به ۳ میلیارد نفر برسد. هر دو سال اندازه اطلاعات در فضای مجازی دو برابر می‌شود و تا سال ۲۰۲۰ به ۴۴ زتا بایت ZB یا ۴۴ تریلیون گیگابایت می‌رسد. در فیس‌بوک با ۱,۴۴ میلیارد کاربر فعال ماهانه در هر دقیقه ۳۱/۲۵ میلیون پیام و ۲/۷۷ میلیون ویدئو هر دقیقه دیده می‌شود. توییتر با ۲۸۸ میلیون کاربر فعال در ماه به طور متوسط ۳۴۷۲۲۲ هر دقیقه توییت می‌شود. در اینستاگرام هر دقیقه ۴۸۶۱۱ تصویر پست می‌شود. در یوتیوب^(۲) با یک میلیارد کاربر در هر دقیقه ۳۰۰ ساعت ویدئو آپلود^(۳) می‌شود. تا پایان سال ۲۰۱۶ میلادی شاهد ظهور شبکه‌های اجتماعی جدیدی مانند تلگرام، اینستاگرام، واتس‌آپ، تانگو و مانند آن بودیم. برخی از آنها در کشور ما بسیار مورد استقبال قرار گرفته است (رازقی و عباس نژاد عربی، ۱۳۹۴، ۱۱).

بسیاری از فناوری‌هایی که بشر با پیشرفت علم به آنها دست پیدا کرده در کنار رفاه و مزایایی که به ارمغان می‌آورند آسیب‌هایی را نیز به همراه دارند که فضای مجازی نیز از این قاعده مستثنا نیست. آنچه بیشتر جوانان را شیفته این فضا می‌کند فناوری مدرن اینترنت که دسترسی سریع به اطلاعات، ارتباط کم‌هزینه و بی‌حدومرز با سرتاسر جهان و نیز وسایل دسترس به آن مانند «گوشی‌ها» و «لپ‌تاپ‌های» پیشرفته است که تصاویر و موسیقی را با تطبیق زیاد با دنیای واقع ارائه می‌کند؛ اما عدم اطلاع از نحوه استفاده صحیح و عدم آگاهی نسبت به مخاطرات این فضا سبب بزهکاری آنان را فراهم کرده و موجب بروز و ظهور پیامدهای ناگواری برای خود و جامعه گردیده است. با توجه به آنکه در هر مسئله اجتماعی پیشگیری بسیار مفیدتر و کم‌هزینه‌تر از درمان است، پیش‌نگری و پیشگیری از بزهکاری یا بزه‌دیدگی جوانان

در فضای مجازی از همان سال‌های اولیه رشد دوچندان می‌گردد.

در بین بزه‌کاران سایبری، اخیراً در تمامی جهان شاهد افزایش چشمگیر جوانان هستیم به‌ویژه در جوامع کمتر توسعه‌یافته، با عدم ارتقای فرهنگ و آموزش، فرصت‌هایی که فناوری‌های نوین به ارمغان آورده است، به تهدیدی جدی در فرآیند جامعه‌پذیری جوانان مبدل شده است که می‌طلبد، نقش مراجع ذی‌مدخل از جمله نقش پلیس در پیشگیری از بزهکاری جوانان در فضای مجازی، مورد مطالعه قرار گیرد، لذا شناخت ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخص‌های نقش پیشگیرانه پلیس در بزهکاری جوانان در فضای مجازی از جمله موضوعات مهمی‌اند که دستاویزی برای انجام این پژوهش فراهم نموده‌اند. بر اساس آنچه بیان شد این پژوهش با هدف بررسی و تبیین نقش پلیس در پیشگیری از بزهکاری جوانان در فضای مجازی انجام خواهد شد. در ادامه این فصل مسئله اصلی پژوهش طرح‌شده و در ادامه اهمیت و ضرورت تحقیق، اهداف تحقیق و سؤال‌های تحقیق نیز صورت‌بندی و بیان می‌شود. در خاتمه نیز به تعریف مفاهیم و اصطلاحات تحقیق خواهیم پرداخت.

فضای سایبر در کنار برخورداری از مزایا و آثار مثبت فراوان، «منشأ تهدیدهایی جدی برای کلیه افراد، سازمان‌ها و کشورهای جهان از توسعه‌یافته و غیر توسعه‌یافته شده است» (جلالی، ۱۳۹۱: ۷). به‌طور کلی فضای مجازی با برخورداری از ویژگی‌های منحصر به فردی، چون بدون مرز بودن، گمنام سازی کاربرهای سایبری و دیگر ویژگی‌های خاص، امکان هنجارشکنی را به تمامی نقاط دنیا گسترش داده و امکان شناسایی هویت هنجارشکنان، تعقیب و پیگرد آنها را با مشکلات جدی مواجه کرده است (توکلی و شاه‌محمدی، ۱۳۹۷: ۱۲۹).

در سال‌های اخیر، جرایم سایبری به‌عنوان یکی از بزرگترین و مهم‌ترین چالش‌های حقوق کیفری مطرح‌شده است. در این میان، به جهت آنکه نوجوانان و جوانان حدود ۹۱ درصد سهم را در استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات دارند (عالیشاهی، ۱۳۹۵: ۲)، شمار بالایی از بزه‌کاران و بزه‌دیدگان را به خود اختصاص داده‌اند.

بر اساس شرایط ناشی از فراگیری ویروس کرونا در جهان، برآورد کلی آمارها حاکی از آن است که با اجرای طرح فاصله‌گذاری اجتماعی و قرنطینه در شهرهای جهان ۳۸ هزار سایت کلاهبرداری جدید فعال شده و این جرایم به‌طور کل ۳۰۰ درصد افزایش داشته است (خبرگزاری ایسنا، ۴ شهریور ۱۳۹۹). در ایران نیز بر اساس گزارش‌های رسمی با افزایش ۹۵ درصدی جرایم سایبری نسبت به سال گذشته مواجه بوده‌ایم که حدود ۸۰ درصد آن در حوزه مالی و اقتصادی و شامل کلاهبرداری‌های اینترنتی و برداشت‌های غیرمجاز بوده است (روزنامه ایران، ۱۱ اردیبهشت ۱۳۹۹). افزایش استفاده از خدمات آنلاین یا برخط در کنار بالا رفتن میزان بیکاری مشاغلی که صاحبان آنها نیاز به حضور فیزیکی در جامعه دارند، باعث شده تا بزه‌کاران فضای مجازی که بسیاری از آنان را نوجوانان و جوانان تشکیل می‌دهند؛ در پوشش ارائه شغل در حوزه خدماتی مثل تولید محتوا، پشتیبانی سایت، پاسخگویی در بخش فروش اینترنتی و ... اقدام به جذب شهروندان و دریافت اطلاعات حساب بانکی آنها کنند. به‌رغم اینکه قبل از شیوع کرونا نیز مجرمان سایبری مرتکب جرایم مشابه می‌شدند، با این حال و با در نظر گرفتن اینکه بخشی از مجرمان سنتی نیز لاجرم و شاید برای امرار معاش، به سمت ارتکاب جرایم سایبری می‌روند، می‌توان

انتظار داشت که در صورت ادامه این روند، به‌زودی شاهد افزایش قابل توجه نرخ جرایم سایبری و به‌طور خاص کلاهبرداری رایانه‌ای باشیم.

در کشورمان، به دلایل مختلفی از جمله نوپا بودن استفاده از فضای مجازی، شاهد آن هستیم که نسل جدید (نوجوانان و جوانان) نسبت به نسل‌های قدیمی‌تر، گرایش و اشتیاق بیشتری به بهره‌گیری از ظرفیت‌های فضای مجازی از خود بروز داده و به همان میزان، آشنایی و تسلط بیشتری نیز در نوع و سطح استفاده از این بستر دارند که این موضوع منجر به شکل‌گیری رفتارهای بزهکارانه و فعالیت‌های مجرمانه توسط جوانان و نوجوانان در فضای مجازی شده است. تحقیقات نشان داده است که بیش از ۴۴ درصد جوانان و نوجوانان اوقات فراغت خود را با ورود به فضای مجازی و استفاده از اینترنت، ۳۵ درصد با بازی‌های رایانه‌ای و گوش دادن به موسیقی و کمتر از ۱۷ درصدشان با استفاده از تلویزیون و برنامه‌های آن سپری می‌کنند (علوی، ۱۳۹۸: ۲۱) که حضور فزاینده و استفاده رو به تزاید جوانان از فضای مجازی به موازات آن برخی عوامل همچون؛ ناآشنایی آنها با جرایم سایبری، آسان بودن کسب منافع از بستر فضای مجازی و ... منجر به گسترش آمار اقدامات بزهکارانه جوانان در فضای مجازی شده است. در ایران طبق بند «ه» ماده ۴ قانون تشکیل ناجا، مصوب ۱۳۶۹ مجلس شورای اسلامی، وظیفه «پیشگیری از وقوع جرم» بر عهده ناجا قرار داده شده و در حال حاضر، اجرای این وظیفه، با توجه به پیشرفت‌های اخیر فناوری اطلاعات و ارتباطات در برخی از حوزه‌ها مثل فضای مجازی، با چالش‌های اساسی روبرو است که یکی از این چالش‌ها، عدم تبیین یا ابهاماتی در تبیین صحیح، علمی و دقیق و

از آنها حمایت کند؛ بنابراین یکی از اهداف اعمال تعرفه و دریافت عوارض، حمایت از تولید داخلی در برابر کالاهای وارداتی است. ورود کالای قاچاق خواه از مبادی غیررسمی و گذرهای غیرمجاز مرزی بوده یا از مبادی رسمی با جعل اسناد و مدارک و سوءاستفاده از ضعف مقررات و سیستم‌های نظارتی و اداری، طریقه‌ای است برای فرار از مالیات و عوارض مقرر که موجب می‌گردد کالای قاچاق نسبت به کالایی که از مجاری رسمی و با طی کردن مراحل قانونی وارد شده، ارزان‌تر و خرید آن در قیاس با کالای داخلی، مقرون به صرفه‌تر باشد. سابقه طولانی صنعت کشور در تولید کالاهای بی‌کیفیت و گران، به لحاظ فرهنگی، ذهنیتی در مردم ایجاد کرده که با وجود پیشرفت برخی از صنایع، هنوز هم تصور همگانی بر این است که کالای داخلی نامرغوب هستند و در فضای ذهنی بسیاری هنوز هم خرید کالای خارجی ارجحیت دارد. بی‌توجهی به پیشگیری از ورود کالاهای قاچاق به بازار و سستی و سهل‌انگاری در مبارزه، کمترین نتیجه‌اش آسیب نظام تولید و ورشکستگی صنایع و تولیدکنندگان خواهد بود. اشباع بازار داخلی با کالاهای قاچاق، تولیدکنندگان داخلی را به کناری خواهد راند و در این صورت هزاران فرصت شغلی از بین خواهد رفت. در شرایطی که کشورهای کمتر توسعه یافته و از جمله کشور ما و کشورهای پیرامون به دلیل رشد جمعیتی بالا، از جمعیت جوانی برخوردار بوده و بیکاری معضلی است که کم و بیش دامن‌گیر تمامی آنها می‌باشد. فراهم کردن عرصه برای ورود کالاهای قاچاق معضل بیکاری را تشدید نموده و خیل بیکاران، امنیت اجتماعی، سیاسی و روانی جامعه را تهدید خواهند نمود. شخص بیکار فقط به این دلیل که شغل و

است از وارد کردن کالا به کشور یا صادر کردن بدون رعایت تشریفات قانونی، به نحوی که منجر به فرار از پرداخت مالیات‌ها و عوارض مقرر دولت و یا فرار از نظارت‌های قانونی شود (قربانی، ۱۳۹۷، ۱۹). همچنین در تعریفی دیگر، به خرید و فروش اجناس بدون پرداخت حق گمرک و یا جنسی که خرید و فروش آن، غیرقانونی است، قاچاق گفته می‌شود (قربانی و فتاح، ۱۳۹۱، ۷۲). قاچاق پدیده‌ای است مخرب که صدمه‌های فراوانی بر بیکره اقتصاد کشورها وارد می‌کند. این پدیده برنامه‌ها و سیاست‌های توسعه اقتصادی را مختل می‌سازد. قاچاق کالا موجب کاهش تولیدات داخلی و در نتیجه افزایش بیکاری و مشکلات ناشی از آن می‌شود و این امر تأثیر نامطلوب بر تولید ناخالص داخلی کشورها می‌گذارد. قاچاق همچنین باعث می‌شود که انگیزه سرمایه‌گذاری مولد اقتصادی کاهش یابد، در نتیجه سرمایه به جای اینکه در امور مولد اقتصادی به کار افتد و باعث ایجاد اشتغال شود، به سوی قاچاق منحرف می‌شود و به این ترتیب بخشی از منافع در دسترس جامعه از چرخه اقتصاد مولد خارج می‌شود (فتح‌اللهی و همکاران، ۱۳۹۱، ۱۳۱). ساختار نظام تولید در کشورهای کمتر توسعه‌یافته و از جمله در کشور ما در بسیاری از موارد به شکلی سازمان‌یافته که ناتوان از رقابت با تولیدات صنعتی خارجی است. ضعف فناوری، ضعف مدیریت تولید، وابستگی دیرینه به خارج به همراه ضعف زیرساخت‌های اقتصادی و عوامل دیگر همه دست به دست هم داده‌اند تا با وجود مواد خام و انرژی ارزان، کالاهای داخلی در بسیاری موارد گران‌تر و بی‌کیفیت‌تر از نوع خارجی تمام شده و دولت را ناگزیر سازد با گستراندن چتر حمایتی و اعمال تعرفه،

عمیق نقش ناجا در پیشگیری از بزهکاری جوانان در فضای مجازی است؛ با امان نظر به شرح فوق، مسئله اصلی و قانونی تحقیق، «نقش پلیس در پیشگیری از بزهکاری جوانان در فضای مجازی چگونه است؟» می‌باشد.

با امان نظر به مطالب پیش گفته و نظر به اینکه در سال‌های اخیر با گسترش استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی در جامعه، شاهد پیدایش تهدیدهای جدیدی در عرصه اقتصاد ملی هستیم، می‌توان به اهمیت و ضرورت وافر مطالعه در این حوزه پی برد. لذا تحقیق حاضر ابتدا، به مطالعه و تحلیل اثرات شبکه‌های اجتماعی مجازی بر افزایش قاچاق کالا و ارز در مناطق مرزی پرداخته و سپس فرض را بر این بحث می‌گیرد که فرماندهی مرزبانی در صورتی که اشراف اطلاعاتی مناسبی را در این شبکه‌ها داشته باشد، می‌تواند بر میزان جرم‌یابی و انهدام باندهای قاچاق کالا و ارز، کمک شایانی نماید؛ بنابراین با توجه به دغدغه محققان در خصوص توسعه رسانه، فناوری اطلاعات، اینترنت و شبکه‌های اجتماعی مجازی در جوامع و آسیب‌های این فناوری بر امنیت اقتصادی، سؤال اصلی تحقیق حاضر عبارت است از: اشراف اطلاعاتی پلیس در شبکه‌های اجتماعی مجازی تا چه میزان به جرم‌یابی قاچاق کالا و ارز کمک می‌نماید؟

۱- قاچاق و پیامدهای آن

قاچاق واژه‌ای ترکی و از لحاظ لغوی به معنای کاری که پنهانی و با تردستی انجام می‌شود (دهخدا، ۱۳۳۹: ۳۷۸). قاچاق عبارت است از نقل و انتقال مخفیانه کالا از خارج به داخل یا از داخل به خارج از کشور، بدون پرداخت عوارض گمرکی و سود بازرگانی و بدون توجه به مقررات مربوطه. در تعریفی دیگر، قاچاق عبارت

درآمد ندارد مشکل امنیتی ایجاد نمی‌کند بلکه اصولاً بیکاری در قشر جوان آماده به کار، منشأ بسیاری از کج‌روی‌های اجتماعی است که عرصه را برای زندگی آرام و امن شهروندان تنگ می‌گرداند. محروم ساختن دولت از درآمدهای مقررری که باید به صورت تعرفه و مالیات و سود بازرگانی از واردات و صادرات رسمی و قانونی کالا حاصل شود نیز درخور ذکر است. بخشی از بودجه دولت باید از این درآمدها تأمین گردد که عدم تحقق آن، کسری بودجه و مسائل مربوط را پیش خواهد آورد. واردات بی‌رویه کالاهای قاچاق، کسری موازنه بازرگانی خارجی و فرار ارز را در پی خواهد داشت. مصرف شدن درآمدهای ارزی برای واردات کالاهای مصرفی و تجملاتی که بسیاری به دلیل وجود کالای مشابه داخلی، واردات آن نه تنها ضرورت ندارد بلکه چنان که گفته شد اصولاً برای صنعت و تولید زیان‌آور است، پیامد منفی دیگر پدیده قاچاق است (میرزایی ویشکایی، ۱۳۹۲).

۲- شبکه‌های اجتماعی

فضای مجازی به عنوان یک فضای تعاملی نوظهور، برای مطالعه حاضر به‌مثابه یک صحنه نمایش در نظر گرفته شده است و از این لحاظ نظریه نمایشی «گافمن» و الزامات مفهومی آن نیز برای تبیین خود در این فضای جدید قابل کاربرد در نظر گرفته شده است. فضای مجازی محدوده‌های جدیدی از تعامل را با توسعه آداب و معاشرت‌های آن به وجود آورده است. ارتباطات اینترنتی اگرچه نسبت به تعاملات مبتنی بر حضور فیزیکی ضعف‌های فراوانی دارد، در عین حال فرصت‌ها و محدودیت‌های جدیدی را برای نمایش «خود» فراهم می‌کند (کالینیکوس، ۱۳۹۳: ۱۱۹). آنچه در مورد فضای مجازی، جدا از تأثیرهای منفی یا مثبت آن می‌توان

گفت، آن است که ارتباطات در فضای مجازی بر طبیعت و کیفیت کنش‌های متقابل اثر می‌گذارد (کرایپ، ۱۳۹۲: ۲۴). یک شبکه اجتماعی، مجموعه‌ای از سرویس‌های مبنی بر وب است که این امکان را برای اشخاص فراهم می‌آورد که توصیفات عمومی یا خصوصی برای خود ایجاد کنند یا با دیگر اعضای شبکه ارتباط برقرار کنند، منابع خود را با آنها به اشتراک بگذارند و از میان توصیفات عمومی دیگر افراد، برای یافتن اتصالات جدید استفاده کنند (بوید و الیسون، ۲۰۰۷).

فضای مجازی با برخورداری از ویژگی‌های منحصر به فردی چون بدون مرز بودن، گمنام سازی کاربرهای سایبری و دیگر ویژگی‌های خاص، امکان هنجارشکنی را به تمامی نقاط دنیا گسترش داده و امکان شناسایی هویت هنجارشکنان، تعقیب و پیگرد آنها را با مشکلات جدی مواجه کرده است.

به‌طور کلی در تعریف شبکه‌های اجتماعی می‌توان گفت شبکه‌های اجتماعی، سایت‌هایی هستند که از یک سایت ساده مانند موتور جستجوگر با اضافه شدن امکاناتی مانند چت و ایمیل و امکانات دیگر خاصیت اشتراک‌گذاری را به کاربران خود ارائه می‌دهند.

شبکه‌های اجتماعی مجازی به عنوان مهم‌ترین مصادیق این امر، نفوذ هرچه بیشتر و تأثیر انکارناپذیر بر کلیه ابعاد شناختی جوانان یافته و فرهنگی نو

به وجود آورده است. با توجه به شتاب اعجاب‌آور و رشد تصاعدی همه‌گیری و همه‌جایی شبکه‌های مجازی و شیوه ارتباطی که در جمعیت کشور ما، به خصوص بین جوانان و دانشجویان جامعه در حال شکل‌گیری است و به علت تأثیرپذیری و دسترسی بیشتر این قشر به فضای مجازی و اینترنت، میزان احساس امنیت کاربران و عوامل تأثیرگذار بر آن، در فضای شبکه‌های اجتماعی می‌تواند یکی از آثار و پیامدهای اجتماعی باشد که در بین این نسل از جامعه به وجود می‌آید. شبکه‌های اجتماعی مجازی مانند شمشیر دولبه هستند و به رغم داشتن مزیت‌ها و فرصت‌ها، توان به چالش کشیدن محیط امنیتی کشورها را نیز دارا می‌باشند. بخش‌هایی از آنها که از رویکرد سیاسی برخورد دارند، در جهت تغییر در ساختارهای اجتماعی- فرهنگی، ترویج خودباختگی، اباحه‌گری، ایجاد بی‌اعتمادی و نافرمانی مدنی نقش‌آفرینی کرده و انسجام و انتظام ملی کشورها را دچار خدشه می‌کنند (مرادیان، ۱۳۹۰: ۲۵۸).

عصر کنونی، عصر شبکه‌هاست؛ عصری که در آن شکل‌گیری شبکه‌های گوناگون اجتماعی، شیوه‌های ارتباطی و اطلاع‌رسانی جدیدی به عرصه وسیع ارتباطات اجتماعی معرفی کرده است. سامانه‌های شبکه اجتماعی امروزه از محبوب‌ترین اهداف در این سال‌ها شده‌اند (حکیمی نیا و ایدر، ۱۳۹۷، ۱۳۵). شبکه‌های اجتماعی مجازی به ویژه شبکه‌های اجتماعی موبایل محور (تلگرام)، امروزه استقبال زیادی را از رقم‌زده‌اند و کاربران و کنشگران زیادی را از سراسر دنیا جذب کرده‌اند. در این شرایط، کشورهایی که به حفظ فرهنگ ملی خود می‌اندیشند، وظیفه‌ای سخت و دشوار در پیش دارند و برای مقابله با این توطئه باید

یا مجموعه وب‌گاهی است که کاربران آن دوست دارند علاقه‌مندی‌ها، افکار و فعالیت‌های خود را با دیگران و دیگران هم با آنان به اشتراک بگذارند.

یکی از پرکارترین شبکه‌های اجتماعی مجازی که بیش از یک میلیارد عضو دارد، فیس‌بوک است که توسط سازنده جوان خود «مارک زاکربک» در چهارم فوریه ۲۰۰۴ راه‌اندازی شد. در این پایگاه اینترنتی می‌توان با دوستانی که دارای حساب کاربری در فیس‌بوک هستند، عکس، فیلم یا پیغام به اشتراک گذاشت. این پایگاه هم‌اکنون از نظر تعداد کاربر عضو و نیز از نظر کارشناسان و در یک جمله در زمینه کاری خود، پایگاه شماره یک جهان محسوب می‌شود.

محیط فیس‌بوک درواقع مجلسی از دوستان و آشنایان یک کاربر به شمار می‌آید. این پایگاه با ارائه امکان عضوگیری در تعداد بالا، به کاربران اجازه می‌دهد تا در هر لحظه دوستان جدیدی را به مجموعه خود اضافه کنند. کاربران در شبکه اجتماعی فیس‌بوک به‌عنوان یک عضو، می‌توانند عکس‌های خود را به اشتراک بگذارند، پیغام بفرستند، عکس‌ها را برای خود و دیگران علامت‌گذاری کنند، روی وال‌های خود و دیگران مطالبی بنویسند، عضو گروه‌ها شوند، گروه جدیدی ایجاد کنند، ایده‌های خود را در بحث‌های گروهی به اشتراک بگذارند، انواع درخواست‌ها را بدهند و بپذیرند و در فیس‌بوک بازی کنند. فیس‌بوک توسط میلیون‌ها نفر در مدت‌زمان کوتاهی قابل دسترسی است. همچنین فیس‌بوک توجه محققان را در زمینه‌های مختلفی چون الگوهای فعالیت کاربران در داخل و خارج شبکه، هویت‌های داخل شبکه، ظرفیت‌های فناورانه ارتباطات اجتماعی و الگوهای فرهنگی به خود معطوف ساخته است.

مشخص و معین پروفایل شخصی خود را داشته باشند، خود را به دیگران معرفی کنند، اطلاعاتشان را به اشتراک بگذارند و با دیگران ارتباط برقرار کنند. از این طریق افراد می‌توانند ارتباطشان با دیگران را حفظ کرده و همچنین، ارتباط‌های اجتماعی جدیدی را شکل دهند (بوید و الیسون، ۲۰۱۵: ۱۲). درواقع، شبکه‌های اجتماعی برای افزایش و تقویت تعاملات اجتماعی در فضای مجازی طراحی شده‌اند. به‌طور کلی از طریق اطلاعاتی که بر روی پروفایل افراد قرار می‌گیرد، مانند عکس کاربر، اطلاعات شخصی و علایق (که همه اینها اطلاعاتی را در خصوص هویت فرد فراهم می‌آورد) برقراری ارتباط تسهیل می‌گردد. کاربران می‌توانند پروفایل‌های دیگران را ببینند و از طریق برنامه‌های کاربردی مختلف مانند پست الکترونیک و گپ با یکدیگر ارتباط برقرار کنند (پمپک و همکاران،^(۵) ۲۰۱۴: ۲۲۸).

به‌طور کلی در تعریف شبکه‌های اجتماعی می‌توان گفت شبکه‌های اجتماعی پایگاه‌هایی هستند که از یک وب‌گاه ساده مانند موتور جستجوگر با اضافه شدن امکاناتی مانند گپ، پست الکترونیک و امکانات دیگر خاصیت اشتراک‌گذاری را به کاربران خود ارائه می‌دهند. شبکه‌های اجتماعی، محل گردهمایی صدها میلیون کاربر اینترنت است که بدون توجه به مرز، زبان، جنس و فرهنگ، به تعامل و تبادل اطلاعات می‌پردازند (سلطانی فر، ۱۳۸۹: ۵۳). یک شبکه اجتماعی، وب‌گاهی است که در مرحله اول به افراد و سازمان‌ها اجازه می‌دهد صفحات خود را روی آن ایجاد کنند و در مرحله دوم، این امکان را می‌دهد که این صفحات بر اساس مشترکات گوناگون به هم متصل شوند. در حقیقت یک شبکه اجتماعی وب‌گاه

با تمام قوا و هوشیاری و استفاده بهینه از سرمایه‌های مادی و انسانی خود، دست به کار شوند و به ایمن‌سازی جامعه خود در برابر این امواج بپردازند (همان).

به‌طور کلی در تعریف شبکه‌های اجتماعی مجازی می‌توان گفت، سایت‌هایی هستند که از یک سایت ساده مانند موتور جستجوگر با اضافه شدن امکاناتی مانند گپ‌زنی، ایمیل و امکانات دیگر خاصیت اشتراک‌گذاری را به کاربران خود ارائه می‌دهند (سلطانی فر، ۱۳۸۹: ۵۳). شبکه‌های اجتماعی، محل گردهمایی صدها میلیون کاربر اینترنت است که بدون توجه به مرز، زبان، جنس و فرهنگ، به تعامل و تبادل اطلاعات می‌پردازند.

پیشرفت در فناوری اطلاعات راه و روش انسان را در ثبت و ضبط تاریخ تغییر داده است؛ به‌گونه‌ای که این تغییر بر نحوه تعامل افراد با یکدیگر نیز اثرگذار بوده است. شبکه‌های اجتماعی به‌عنوان یکی از مهم‌ترین این ابزارها، با قابلیت‌های خود نه‌تنها تأثیر عمیقی بر جنبه‌های اجتماعی کاربران در جوامع گوناگون گذارده، بلکه در زمینه‌های مختلف به‌عنوان مثال، آموزش و پرورش، پزشکی، تجارت و قانون، کاربرد فراوان یافته است (حریری و عنبری، ۱۳۹۰: ۲). یک شبکه اجتماعی، مجموعه‌ای از سرویس‌های مبتنی بر وب است که این امکان را برای اشخاص فراهم می‌آورد که توصیفات عمومی یا خصوصی برای خود ایجاد کنند، یا با دیگر اعضای شبکه ارتباط برقرار کنند، منابع خود را با آنها به اشتراک بگذارند و از میان توصیفات عمومی دیگر افراد، برای یافتن اتصالات جدید جستجو کنند (بوید و الیسون،^(۴) ۲۰۱۵: ۲۳).

بر اساس تعریفی دیگر، شبکه‌های اجتماعی، خدمات برخطی هستند که به افراد اجازه می‌دهند در یک سیستم

۳- شبکه‌های اجتماعی و ترویج قاجاق

در سال‌های اخیر با پیشرفت علوم ارتباطات مجازی و گسترش خدمات اینترنتی، فضای مجازی و کارکردهای آن از طریق شبکه‌های مجازی به طور محسوس و ملموسی سهم بسیار زیادی در رونق و گسترش کالای قاجاق داشته‌اند (قربانی، ۱۳۹۶: ۴۱). در قرن بیست و یکم که با نام هزاره فناوری اطلاعات شناخته می‌شود وسایل ارتباط جمعی، نقش بسیار مهم و پررنگی دارند. به نحوی که وظایف و نقش‌های زیادی را بر عهده گرفته‌اند و نهادهایی را نیز به مقابله می‌خوانند. در بین وسایل ارتباط جمعی در این هزاره، آنکه از همه مؤثرتر و بااهمیت‌تر است اینترنت است که به صورت فراگیری استفاده از آن، رو به گسترش است. از بین تمام امکاناتی که اینترنت به مخاطبان خود ارائه می‌دهد؛ استفاده از شبکه‌های اجتماعی رو به گسترش است (خلیلی، ۱۳۹۲: ۱).

اطلاعات قابل دسترسی در اینترنت، درباره انواع کالاهای قاجاق (پوشاک، مواد غذایی، الکترونیکی، تجهیزات صنایع مختلف و...)، توسط افراد و گروه‌های مختلف با اهداف و انگیزه‌های متفاوت تولید می‌شوند. برخی از آنها از اینترنت جهت گسترش دامنه فروش کالاهای قاجاق ضد فرهنگی خود و درگیر کردن جوانان در رفتارهای غیرقانونی، استفاده می‌کنند. بسیاری از وب سایت‌ها با فراهم نمودن طیف وسیعی از اطلاعات مربوط به کالاهای مختلف و ملزومات آن، مروج فرهنگ مصرف آنها می‌باشند و برخی به طور غیرمستقیم باعث ترویج مصرف این دسته از اقلام می‌شوند (مولایی، ۱۳۹۴: ۶). به نظر می‌رسد به علت وجود این چالش‌ها انسجام اجتماعی و هویتی در جامعه اطلاعاتی و به خصوص در کشورهای در حال توسعه مانند ایران

متزلزل شده است. فرایند جهانی شدن با گسترش قلمرو روابط زندگی اجتماعی، دنیای اجتماعی افراد را بسیار بزرگتر می‌کند و احساس کنترل ناپذیر شدن چنین دنیایی را در آنها به وجود می‌آورد (معمار و همکاران، ۱۳۹۱: ۱۵۵).

شبکه‌های اجتماعی از پرازدحام‌ترین پایگاه‌ها در وب به شمار می‌روند و بدیهی است که مکان مناسبی برای تبلیغ، یا عرضه کالا و خدمات خواهد بود. گذشته از آن، ساختار تعاملی و ارتباطی پایگاه‌های شبکه اجتماعی، فضای مناسبی برای ارتباط مجازی بین شرکت‌های تجاری به وجود می‌آورد؛ به گونه‌ای که نخستین شبکه‌های اجتماعی چنین کارکردهایی داشتند و کاربران، تجار و شرکت‌های کوچک و بزرگ می‌توانند از حضور بی‌شمار کاربران در این پایگاه‌ها بهره ببرند؛ و پایگاه‌های دلخواه خود را به اشتراک بگذارند؛ کاربران دیگر شبکه‌های اجتماعی را به پایگاه‌های خود پیوند دهند؛ درباره کالا یا خدمات شرکت خود نظرسنجی کنند؛ با نگاشتن مقاله یا مطالبی، محصول‌های خود را معرفی کنند و یا محصول‌های خود را در معرض فروش مستقیم کاربران قرار دهند (محمدی و جوانمرد، ۱۳۹۹: ۸).

مطالعات اخیر نشان می‌دهد که پایگاه‌ها و شبکه‌های موجود در بستر فضای مجازی به مأمنی برای مبلغین، مروجین و توزیع‌کنندگان انواع کالای قاجاق تبدیل شده است که متأسفانه این قشر از افراد بزهکار و مجرم به جهت عدم دسترسی آسان به مشخصات و اطلاعاتشان، به راحتی و آسودگی خیال، روز به روز دامنه فعالیت‌های خود را گسترش می‌دهند (قربانی، ۱۳۹۶: ۱۵۵). فناوری اطلاعات بر تمامی ابعاد سازمان‌ها از قبیل ساختار، اقتدار، قدرت، سلسله مراتب شغلی کارکنان و نظارت، تأثیرات شگرفی دارد و

مدیران سازمان‌ها برای اداره کار و اثربخش سازمان، ملزم به بهره‌برداری مؤثر از فناوری اطلاعات هستند. فناوری اطلاعات و ارتباطات، شیوه انجام مأموریت‌ها و خدمات انتظامی سازمان پلیس را متحول ساخته و باعث افزایش سرعت، دقت، صحت و توانمندی فراجا در انجام مأموریت‌ها و خدمات انتظامی سازمان شده است. با توجه به مأموریت‌های گسترده فراجا در پیشگیری و کشف جرم و با عنایت به افزایش روزافزون بهره‌گیری از فناوری اطلاعات در ابعاد مختلف زندگی بشر، در دهه گذشته، فراجا رویکرد خود را به سمت بهره‌گیری از فناوری اطلاعات در انجام مأموریت‌ها معطوف نموده است (شاه‌محمدی، ۱۳۹۴: ۴۴۵).

۴- فرصت‌های شبکه‌های اجتماعی برای پلیس

علاوه بر تنوع شبکه‌های اجتماعی مجازی، ما با بخش متنوعی از انواع محتوای مجازی هم روبه‌رو هستیم. این تحولات عظیم در فضای مجازی تغییراتی را در مفهوم سنتی پلیس ایجاد کرده است. برای همین پلیس امروز و آینده بیشتر و بیشتر به فضای مجازی می‌پردازند، پلیس و ارائه‌دهندگان امنیت جامعه نیاز به تثبیت حضور خود در شبکه اجتماعی مجازی دارند تا قادر به محافظت از افراد، اشخاص حقوقی و منافع ملی باشند (سدربرگ، ۲۰۱۵). تجربه‌های جهانی پلیس بسیاری از کشورها، از جمله مطالعه بر روی ۲۲ افسر ارشد پلیس از ۱۶ کشور در سراسر جهان و مصاحبه با ۱۷ مرکز خدمات پلیس، از استرالیا، کانادا، دانمارک، انگلستان و ولز، فنلاند، آلمان، هند، ایرلند، ایتالیا، نروژ، پرتغال، اسکاتلند، اسلواکی، اسپانیا و ایالات متحده آمریکا نشان داده است که پلیس می‌تواند از شبکه‌های مجازی به عنوان فرصت استفاده کند (اکسنچر، ۲۰۱۳). شبکه‌های اجتماعی

آگاهی جوامع بشری در سراسر جهان توزیع و تکثیر می‌کنند. کمتر کسی پیدا می‌شود که این کلیپ‌های وحشتناک را ندیده باشد و رسانه‌ها نیز بدون توجه به عواقب انتشار این جنایت‌ها، صحنه‌های آن را منتشر می‌کنند؛ بنابراین می‌توان گفت که شبکه‌های اجتماعی با وجود اینکه فرصت‌های بسیاری در اختیار بشر قرار داده‌اند و فاصله مکانی و زمان را در روابط اجتماعی انسان حذف کرده‌اند، اما تهدیدهایی نیز به همراه دارند که می‌توانند امنیت انسانی را در هر گوشه از دنیا به خطر اندازند (داودی دهقانی و همکاران، ۱۳۹۶: ۶).

از دیدگاه «آدلر و وان» (۲۰۰۲: ۳۱) اولین مزیت مستقیم سرمایه اجتماعی، توزیع اطلاعات است. سرمایه اجتماعی دسترسی به منابع وسیع‌تر اطلاعات را تسهیل نموده و کیفیت، مربوط بودن، مناسبت و به جا بودن اطلاعات را بهبود می‌بخشد. این دو محقق ایجاد کانال‌های نفوذ و کنترل و قدرت را به منزله دومین مزیت سرمایه اجتماعی در نظر می‌گیرند؛ همچنین بیان می‌دارند که انسجام، سومین مزیت سرمایه اجتماعی است. از نظر این دو محقق، هنجارها و اعتقادات اجتماعی قوی که با درجه بالایی از به هم وابستگی شبکه اجتماعی همراه است، اطاعت از قوانین مرکزی را تشویق نموده و نیاز به کنترل‌های رسمی را کاهش می‌دهد.

امنیت و آرامش، همواره از دغدغه‌های اولیه و اصلی جوامع بشری بوده است. به عبارتی، امنیت به عنوان محصول اجتماع، بیش از آنکه یک مقوله سیاسی، حکومتی و دولتی باشد، مفهومی انسانی و اجتماعی است که مستلزم مشارکت و حضور مردمی در عرصه‌های مختلف اجتماعی و تعامل آنها با نهادهای انتظامی-امنیتی است.

سایر سرمایه‌ها اثربخشی خود را از دست می‌دهند و پیمودن راه‌های توسعه و تکامل فرهنگی و اقتصادی، ناهموار و دشوار می‌گردد (پکستون^(۷)، ۱۹۹۹: ۹۲). وجود واژه اجتماعی در مفهوم سرمایه اجتماعی تأکید بر این دارد که این منابع، دارایی شخصی و فردی نیست. این منابع در شبکه روابط قرار دارند. واژه «سرمایه» نیز تأکید بر این دارد که سرمایه اجتماعی مثل سرمایه انسانی یا مالی، مولد است. این سرمایه شما را قادر می‌سازد تا ارزشی به وجود آورید، کاری انجام دهید، به هدفی نائل شوید، مأموریتی را در زندگی انجام داده و نقشی در جهان ایفاء کنید، لذا هیچ فردی نمی‌تواند بدون سرمایه اجتماعی، به موفقیت نائل شود (شارع پور، ۱۳۸۳: ۷).

شبکه‌های اجتماعی مجازی محصول فناوری‌های وب بوده و به عنوان یکی از جدیدترین و پرمخاطب‌ترین سرویس‌های اینترنتی محسوب می‌شود. اغلب این شبکه‌ها سازوکارهایی ایجاد کرده‌اند تا کاربران بتوانند از طریق آن، پیامی را در صفحه مشخصات دوستان خود بگذارند. شبکه‌های مجازی با دخالت دادن بسیاری از موضوعات آسیب‌زا، جوانان را دچار انحرافات اجتماعی کرده و زندگی خانوادگی انسان‌ها را تحت تأثیر قرار داده و مشکلاتی برای آنها به وجود آورده‌اند و گاهی نیز زندگی برخی افراد در اثر استفاده از این شبکه‌ها به مرز تباهی رسیده است (ابراهیم پور و خزائی، ۱۳۹۱: ۷).

طی سال‌های اخیر، شبکه‌هایی مانند «مای اسپیس، فیس بوک، اورکات، فیلکر، یوتیوب و ...» به سرعت رشد کرده‌اند. گروه‌های مختلف پس از انجام جنایت، فیلم جنایت‌هایشان را در کوتاه‌ترین زمان ممکن به روش‌های متعدد و سیستم‌های ارتباطی پیشرفته به منظور

مجازی توسط پلیس مورد شناسایی قرار می‌گیرد. برای تعامل و همچنین مشارکت پلیس در اجتماع و یافتن راه‌حل برای کاهش جرم نیز شبکه‌های اجتماعی ضروری تلقی می‌شوند (برلت، ۲۰۱۲: ۳۰-۴۰). استفاده بالقوه دیگر، بهبود تصور شهروندان از پلیس است. افزایش تعامل با مردم به خصوص مردمی که در آینده بیشتر امورات خود را در فضای مجازی سر می‌کنند، ممکن است اعتماد عمومی نسبت به پلیس را افزایش دهد. فضای مجازی کمک خواهد کرد تا پلیس خود را به یک پلیس شهروند یا مردم محور تبدیل کند (ادلین، ۲۰۱۶: ۱۷۳). مطالعات نشان داده است ارتباط پلیس و مردم همان‌گونه که در فضای واقعی احساس آرامش را به ساکنین منتقل می‌کند، حضور آنها در شبکه‌های اجتماعی مجازی منجر به افزایش اعتماد خواهد شد. همان‌گونه که لوری^(۸) مشاور شبکه اجتماعی پلیس آمریکا تأکید می‌کند: اعتماد با حضور پلیس در مردم، به اشتراک‌گذاری اطلاعات، نه فقط نگه داشتن اطلاعات و داشتن یک مکالمه و درگیر شدن مردم ساخته می‌شود. پلیس‌های دنیا از طریق شبکه‌های مجازی در پی اطلاع‌رسانی عمومی هستند و در آینده به عنوان یک الگوی ارتباطی و نیز یکی از کانال‌های اطلاع‌رسانی مهم پلیس به مردم خواهد بود (ولد و دیگران، ۲۰۱۵: ۱۶-۴). به اشتراک‌گذاری اطلاعات و هشدارهای پلیسی از جمله فرصت‌های مهم شبکه‌های مجازی برای پلیس است.

۵- نقش‌ها

امروزه نقش سرمایه اجتماعی از سرمایه فیزیکی و انسانی در جوامع، بسیار مهم‌تر است و شبکه‌های روابط جمعی و گروهی به رابطه میان انسان‌ها با یکدیگر و با سازمان‌ها انسجام می‌بخشند. در صورت عدم وجود سرمایه اجتماعی

برآمد

یکی از اتفاقات مهم در پایان هزاره دوم، ظهور فناوری‌های ارتباطی است که برجسته‌ترین آن اینترنت و شبکه‌های اجتماعی است. شبکه‌های اجتماعی به‌عنوان یکی از مهم‌ترین ابزارها، با قابلیت‌ها و امکانات خود تأثیرات عمیقی بر جنبه‌های اجتماعی کاربران در جوامع گوناگون گذاشته‌اند. استفاده جوانان ایرانی از شبکه‌های اجتماعی مجازی رو به گسترش است و به‌طور گریزناپذیری جوانان، پرجمعیت‌ترین و پر تعدادترین گروه نسلی ایران، در مواجهه با اینترنت و متأثر از فضای مجازی هستند. مشاهدات و یافته‌های تحقیقات پیشین، بیانگر این است که در دهه‌های اخیر به علت توسعه روزافزون رسانه‌ها، شبکه‌های اجتماعی، اینترنت و سایر فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطاتی، شاهد نفوذ فرهنگ غربی و تأثیر آن در ابعاد فرهنگی، اجتماعی و حتی اقتصادی جوامع هستیم.

گسترش رسانه‌های نوین در دهه‌های اخیر که فرهنگ جدیدی را برای جوانان به همراه آورده است، موجب تغییر و دگرگونی در فرهنگ و زمینه‌های پایبندی به ارزش‌ها، نهادها، سبک زندگی و نظایر آن گردیده است (عالی، ۱۳۸۸، ۲۱۱). شبکه‌های اجتماعی مجازی به‌عنوان مهم‌ترین مصادیق این امر، نفوذ هرچه بیشتر و تأثیر انکارناپذیر بر کلیه ابعاد شناختی جوانان یافته و فرهنگی نو به وجود آورده است. با توجه به شتاب اعجاب‌آور و رشد تصاعدی همه‌گیری و همه‌جایی شبکه‌های مجازی و شیوه ارتباطی که در جمعیت کشور ما، به خصوص بین جوانان و دانشجویان جامعه در حال شکل‌گیری است و به علت تأثیرپذیری و دسترسی بیشتر این قشر به فضای مجازی و اینترنت، میزان احساس امنیت کاربران و عوامل تأثیرگذار بر آن، در فضای شبکه‌های اجتماعی می‌تواند یکی از آثار و پیامدهای اجتماعی باشد که در بین این نسل از جامعه به وجود می‌آید. از دیرباز اهمیت نیروهای پلیس که با نظم و امنیت کشور سروکار دارند، غیرقابل‌انکار بوده است و ضرورت این سازمان امنیتی بر کسی پوشیده نیست. همان‌طور که وقوع جرم از قدیم‌الایام و اجتماعی شدن زندگی افراد وجود داشته در کنار آن پیشگیری از جرم نیز برای کاهش جرایم احتمالی پدیدار گشته است. پلیس به‌عنوان یکی از نهادهای امنیتی و انتظامی در جامعه از زمان تأسیس آن تاکنون با اتخاذ سیاست‌های پیشگیرانه به این امر اهتمام ورزیده است. فلسفه وجودی نهاد پلیس، با در نظر گرفتن قانون و حقوق مردم، برقراری نظم و امنیت و پیشگیری از وقوع جرم می‌باشد.

کلیه سیاست‌های اجرایی این نهاد بر پایه اصل معقول و قدیمی پیشگیری بهتر از درمان استوار می‌باشد؛ زیرا هزینه‌هایی که امر پیشگیری به دنبال دارد، خیلی کمتر از هزینه‌های گزاف مواجهه با جرم است. حساس بودن وظیفه خطیر پلیس از آنجا ناشی می‌شود که می‌تواند از تهدیدات جدی که بر فرهنگ، اجتماع، اقتصاد، امنیت جامعه و... تأثیر می‌گذارد، جلوگیری نماید. فناوری اطلاعات و ارتباطات ضمن تأثیرگذاری بر تمامی جنبه‌ها و شئون زندگی بشر، بر جرایم، تهدیدها و آسیب‌ها نیز تأثیر گذاشته است و همین امر وظایف پلیس را تحت‌الشعاع قرار داده است و خواستار ضرورت شناخت بیشتر فضای مجازی توسط پلیس می‌باشد. با توجه به اینکه فضای مجازی در مقایسه با فضای واقعی از موقعیت جغرافیایی و فیزیکی مشخصی برخوردار نیست، سازمان پلیس باید با به دست آوردن آگاهی الزم از این فضا بتواند به‌طور صحیح و منطقی با آن مقابله نماید.

بررسی‌ها نشان می‌دهد جرایم فضای مجازی در ایران نیز به‌موازات سایر کشورها در حال شکل‌گیری، رشد و گسترش بوده و روزبه‌روز بر کثرت و پیچیدگی آنها افزوده می‌شود که «آمار اعلام‌شده توسط پلیس آگاهی ناجا، نشان‌دهنده گستردگی آن است. به‌طور کلی کشور ما بعد از کشور چین دومین کشور از لحاظ استفاده نامناسب از فضای مجازی و اینترنت است» (سپهری، خواجه‌ای، منصوری و هژبریان، ۱۳۹۴: ۲). مطابق بررسی‌ها، کاربران ایرانی در فضای مجازی با تهدیدهایی در خصوص حريم خصوصی مواجه هستند. همچنین، به‌طور کلی تهدیدها و آسیب‌های امنیتی در فضای مجازی جعل و سرقت هویت، انتشار بدافزارها، سرقت و سوءاستفاده از افشای اطلاعات و داده‌های شخصی، دسترسی غیرمجاز به داده‌های محافظت‌شده، سرقت مالی، اعتیاد الکترونیکی، گسترش روابط نامشروع، شایعه‌پراکنی، ایجاد شبهات دینی و سیاسی، تمایل به ارتکاب جرایم، کم‌رنگ شدن هنجارهای اجتماعی و هویت فردی و دیگر موارد مشابه هستند (نعیمی، ۱۳۹۶: ۳).

از مهم‌ترین تهدیدات و آسیب‌های اجتماعی که امروزه منجر به ناامنی در جوامع پیشرفته و در حال توسعه از جمله کشور ایران شده است وقوع جرایم در فضای سایبر می‌باشد. وقوع جرایم سایبری منجر به تخریب هویت ملی و دینی و افزایش آسیب‌های فرهنگی و سیاسی می‌باشند. در این میان نقش محوری پلیس به‌عنوان یکی از متولیان امنیت‌بخشی در جامعه غیرقابل‌انکار می‌باشد. وقوع این جرایم، وظیفه خطیر این نهاد امنیتی را تحت‌الشعاع قرار داده و به چالش کشانده است.

با علم به اینکه اولین و مهم‌ترین وظیفه پلیس پیش از مقابله با جرایم پیشگیری از وقوع آن می‌باشد، این سازمان امنیتی را بر آن داشت در راستای پیشگیری از وقوع جرایم اقدام به تأسیس پلیسی تخصصی برای پیشگیری از وقوع این جرایم کند. فلسفه وجودی نهاد پلیس با در نظر گرفتن قانون و حقوق مردم، برقراری نظم و امنیت و پیشگیری از وقوع جرم می‌باشد و کلیه سیاست‌های اجرایی این نهاد بر پایه اصل پیشگیری بهتر از درمان است؛ زیرا هزینه‌هایی که امر پیشگیری به دنبال دارد خیلی کمتر از هزینه‌های گزاف مواجهه با جرم می‌باشد. با توجه به اینکه فضای مجازی در مقایسه با فضای واقعی از موقعیت جغرافیایی و فیزیکی مشخصی برخوردار نیست. سازمان پلیس باید با به دست آوردن آگاهی الزم از این فضا بتواند به‌طور صحیح و منطقی با آن مقابله نماید. در این خصوص باید بیان نمود که پلیس فتا برای تأمین امنیت فضای تولید و تبادل اطلاعات و حفظ هویت ملی و دینی و ارزش‌های انسانی و حفظ حریم خصوصی و آزادی مشروع تمام راهکارها را به کار بندد.

بی‌نوشت‌ها

۱۳- مولایی، محمد مهدی، شبکه‌های اجتماعی آنلاین و گسترش سبک

زندگی جهان وطنانه، ۱۳۹۴

۱۴- نعیمی، ابراهیم، شفیع آبادی، عبدالله، آسیب‌شناسی شبکه‌های اجتماعی مجازی بر سلامت روان دانش‌آموزان، فصلنامه فرهنگ مشاوره و روان درمانی، شماره ۳۳، ۱۳۹۶

15- Boyd, D. M& .Ellison, N. B., "Social network sites: definition, history, and scholarship", Journal of Computer-Mediated Communication, 2007

16- Accenture Preparing Police Services for the Future [internet]. Dublin: Accenture. 2013

17- Bertot, J. C. Jaeger, P. T. & Hansen, D. The impact of polices on government social media usage: Issues, challenges, and recommendations. Government Information Quarterly, 2012

18-Beshears, M. L. Effectiveness of Police Social Media Use. American Journal of Criminal Justice, 2016

19- Cederberg, Aapo Future Challenges in Cyberspace, Geneva Center for Security Policy, GCSP Policy Paper, 2015

20-Denegri -Knott Janice and Jacqui Taylor, The Labeling Game: A Conceptual Exploration of Deviance on the Internet, Social Science Computer Review, 2005

21-Dunn, W. N. Social network theory. Science Communication, 1983

22-Edlins, M., Pursuing the promises of social media? Changes in adoption and usage of social media by the top 10 US police departments. Information Polity, (Preprint), 2016

23-Franzen Axel. Social Capital and the Internet: Evidence from Swiss Panel Data, Kyklos 2003

24-Joinson, A. N. Deviance and the internet: New challenges for social science. Social Science Computer Review, 2005

25-Hollinger, Richard C. Computer Hackers follow a Guttman-like Progression. Sociology and Social Research, Vol. 72 No. 3, April, 1988

26-Kraut, Robert, Patterson Michael, Lundmark Vicki, Kiesler Sara, Mukopadhyay Tridas, Scherlis William, (1998) Internet Paradox: A Social Technology That Reduces

۱- بیانات رهبر معظم انقلاب در دیدار مسئولان دستگاه قضایی ۱۳۸۲/۰۲/۰۷

2- YouTube

3- uploads

4- Boyd, D; Ellison,

5- Pempek, T. A. Y. A. Yermolayeva and S. Calvert

6- Lauri

7- Paxton

فهرست منابع

۱- ابراهیم پور کومله، سمیرا، خزایی، کامیان، آسیب‌های نوپدید: شبکه‌های اجتماعی مجازی در کمین خانواده ایرانی، نخستین کنگره فضای مجازی و آسیب‌های اجتماعی نوپدید، تهران، ۱۳۹۱

۲- توکلی، سعید منصور، تأثیر شبکه‌های اجتماعی در تغییر ویژگی‌های شخصیتی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد غرب تهران، فصلنامه مدیریت و چشم‌انداز آموزش، سال دوم ۱۳۹۹

۳- خلیلی، محمد، تأثیر شبکه‌های اجتماعی بر جوانان، ۱۳۹۲

۴- سایت رسمی ستاد مبارزه با قاچاق کالا و ارز نهاد ریاست جمهوری، پاییز ۱۳۹۱

۵- سرویس خبری رویداد اثرات قاچاق بر تولید و کار و سرمایه ایرانی، مقاله، تهران، ۱۳۹۱ (www.roydad news.com).

۶- سلطانی‌فر، محمد، صالحی امیری، سیدرضا، دیپلماسی رسانه‌ای تهران، گروه پژوهش‌های فرهنگی و اجتماعی مجمع تشخیص مصلحت نظام، ۱۳۸۷

۷- شارع‌پور، محمود، ریاحی، محمد اسماعیل، آرمان، فاطمه، بررسی تأثیر مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی بر سلامت روان، ایران، ۱۳۸۳

۸- قربانی، ابراهیم، شناسایی و رتبه‌بندی عوامل مؤثر در کوچ قاچاقچیان کالا از فضای حقیقی به فضای سایبری با استفاده از تکنیک AHP (مورد مطالعه: استان آذربایجان غربی) و فصلنامه کارآگاه، سال دهم، شماره ۴۰، ۱۳۹۶

۹- قربانی، ابراهیم، جوانمرد، محمد، ابراهیمی، علی، بررسی نقش فضای مجازی در افزایش ورود کالای قاچاق از مرزها، فصلنامه علوم و فنون مرزی، سال هشتم، شماره ۲۲، ۱۳۹۶

۱۰- محمدخانی ملکوه، محمد، فتحی، ابراهیم، بررسی محتوای برنامه‌های شبکه تلویزیونی ماهواره‌ای بی بی سی فارسی، فصلنامه علمی پژوهشی مطالعات فرهنگ ارتباطات، دوره ۱۲، شماره ۱۳، ۱۳۹۰

۱۱- محمدی، ایوب، جوانمرد، محمد، آسیب‌شناسی شبکه‌های اجتماعی مبتنی بر تلفن همراه در بحران‌های اجتماعی، فصلنامه مطالعات حفاظت و امنیت انتظامی، سال پانزدهم، شماره پنجاه و چهارم، بهار ۱۳۹۹

۱۲- معمار، ثریا و دیگران، شبکه‌های اجتماعی مجازی و بحران هویت، فصلنامه علمی پژوهشی مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران، دوره اول، شماره ۴، زمستان ۱۳۹۱